Сфери практики

Договірне право

Кохання чи виживання: знову про шлюбні договори

стор. 12

Договірне право

ТОП-5 запитів клієнтів з договірного права

стор. 23

Договірні спори:
огляд актуальної практики ВСУ через рішення ВС

Враховуючи нову редакцію процесуальних кодексів України та зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», які набули чинності 15.12.2017 р., згідно із Законом України №2147-VIII від 03.10.2017 р. «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», судова система України зазнала значних змін. До найважливіших з них слід віднести утворення нового Верховного Суду та об'єднання в його складі касаційних судів, які до цього діяли як самостійні суди касаційної інстанції.

Відповідно до ч. 5, 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в редакції Закону України №2147-VIII від 03.10.2017 р., висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами під час застосування таких норм права.

Крім того, у складі Верховного Суду створено органи, які уповноважені здійснювати перегляд рішень Верховного Суду України у разі потреби відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду. До таких органів належать:

• Палата Верховного Суду, до якої входить колегія суддів, рішення якої підлягає перегляду;

• Об'єднана палата, якщо колегія або палата вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з іншої палати або у складі іншої палати чи об'єднаної палати;

• Велика Палата, якщо колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду або Великої Палати, або якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему, а така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Продовження на стор. 14

Договірні спори:
огляд актуальної практики ВСУ через рішення ВС

Олексій ПАЛІЙ,
адвокат, партнер IBC Legal

Закінчення. Початок на стор. 9

Таким чином, враховуючи зазначені положення, розгляд судової практики реформованого Верховного Суду (в тому числі його Великої Палати) є актуальною та цікавою темою з позиції правозастосовної практики.

Аналіз у цій статті стосується здебільшого судової практики Великої Палати Верховного Суду у разі відступлення нею від попередніх висновків Верховного Суду.

#1

Цікавою з позиції закріплення сформованої судової практики Верховного Суду у спорах про розірвання договору оренди є Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.05.2018 р. у справі №910/5394/15-г. У цій постанові Велика Палата Верховного Суду хоча і не знайшла підстав для перегляду оскаржуваних судових рішень, однак підтвердила судову практику в таких судових рішеннях: ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14.09.2017 р. у справі №235/1629/16ц; постанова від 22.02.2016 р. у справі №6-35192ск15; постанова Вищого господарського суду України від 16.12.2013 р. у справі №910/3991/13; постанова Вищого господарського суду України від 24.04.2014 р. у справі №910/15710/13; правові позиції, викладенні в постановах Верховного Суду України №6-977цс16 від 28.09.2016 р. та №6-146цс12 від 12.12.2012 р.

Велика Палата, аналізуючи зазначені рішення судів та норми матеріального права, щодо застосування яких вони були прийняті (а саме ст. 32 Закону України «Про оренду землі» щодо підстав розірвання договору оренди землі у разі невиконання орендарем обов'язків, передбачених договором та законом; ч. 2 ст. 651 ЦК України щодо права на розірвання договору за рішенням суду у разі істотного порушення договору іншою стороною), зазначила, що суди попередніх інстанцій належним чином дослідили та з'ясували відсутність ознак критерію істотності порушення відповідачем умов договору щодо внесення орендних платежів у зв'язку з повним погашенням відповідачем заборгованості станом на момент прийняття рішення судом першої інстанції, хоча до такого погашення і відбувалося систематичне невнесення орендних платежів протягом 6 місяців, що було підставою для його розірвання відповідно до умов договору оренди землі.

Таким чином, основним критерієм істотності порушення в цій категорії спорів є наявність непогашеної заборгованості з орендної плати саме на дату розгляду справи судом.

#2

У Постанові Великої Палати Верховного Суду від 28.03.2018 р. у справі №444/9519/12 суд відступив від висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 02.12.2015 р. у справі №6-249цс15, який уможливив стягнення процентів за кредитом і пені за процентами у межах позовної давності, обчисленої за 3 роки (для процентів) та один рік (для пені) до дня звернення до суду.

Велика Палата мотивувала своє рішення тим, що після спливу визначеного договором строку кредитування чи у разі пред'явлення до позичальника вимоги згідно з ч. 2 ст. 1050 ЦК України право кредитодавця нараховувати передбачені договором проценти за кредитом припиняється. Права та інтереси кредитодавця в охоронних правовідносинах забезпечуються ч. 2 ст. 625 ЦК України, яка регламентує наслідки прострочення виконання грошового зобов'язання.

Окрім того, якщо кредитний договір встановлює окремі зобов'язання, які деталізують обов'язок позичальника повернути борг частинами та передбачають самостійну відповідальність за невиконання цього обов'язку, то незалежно від визначення у договорі строку кредитування, право кредитодавця вважається порушеним з моменту порушення позичальником терміну внесення чергового платежу. Таким чином, перебіг позовної давності стосовно кожного щомісячного платежу в межах строку кредитування, згідно з ч. 5 ст. 261 ЦК України, починається після невиконання чи неналежного виконання (зокрема, прострочення виконання) позичальником обов'язку з внесення чергового платежу та обчислюється окремо щодо кожного простроченого платежу.

Враховуючи зазначені висновки, з моменту закінчення строку кредитування або настання підстав дострокового повернення позики, нарахування процентів за її користування припиняється, а строк позовної давності щодо кожного чергового платежу, передбаченого договором, починає свій відлік з дати порушення терміну внесення кожного чергового платежу.

В іншій Постанові Великої Палати Верховного Суду в галузі кредитних відносин від 04.07.2018 р. у справі №310/11534/13-ц суд підтримав зазначену позицію. Зокрема, якщо за рішенням про звернення стягнення на предмет застави заборгованість за кредитним договором вказана в такому рішенні в повному обсязі, кредитор має право на отримання гарантій належного виконання зобов'язання відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК України, а не у вигляді стягнення процентів.

Велика Палата ВС підтримала підхід Верховного Суду України в деяких справах

З метою обґрунтування зазначеного висновку, суд виходить з того, що положення абз. 2 ч. 1 ст. 1048 ЦК України, за яким проценти виплачуються щомісяця до дня повернення позики, не підлягають застосуванню, оскільки між сторонами немає домовленості про порядок повернення позики поза межами строку дії договору. Крім того, якщо кредитор використав право вимагати дострокового повернення усієї суми кредиту, що залишилася несплаченою, сплати процентів, належних йому відповідно до ст. 1048 ЦК України, та пені за порушення умов договору, шляхом стягнення цих коштів у судовому порядку за рахунок переданого в іпотеку майна, він на власний розсуд змінив умови основного зобов'язання щодо строку дії договору, періодичності платежів, порядку сплати процентів за користування кредитом. У такому випадку має застосовуватися вимога про сплату процентів від суми позики, передбачена ч. 1 ст. 1048 ЦК України, до дня, встановленого кредитором у вимозі про дострокове повернення кредиту шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки.

Таким чином, правовий висновок Великої Палати полягає в тому, що дострокове припинення кредитного договору, звернення стягнення на предмет застави є наслідком дострокового припинення кредитного зобов'язання, а отже, замість права на стягнення процентів, кредитор набуває право на отримання гарантій, передбачених ст. 625 ЦК України.

Прийнявши зазначене рішення, Велика Палата відступила від правового висновку, викладеного у постанові Верховного Суду України від 23.09.2015 р. у справі №6-1206цс15, відповідно до якого наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке боржник не виконав, не припиняє правовідносини сторін кредитного договору, не звільняє боржника та поручителя від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє права на отримання штрафних санкцій, передбачених умовами договору і ЦК України.

Як наслідок, Велика Палата відступила від висновку Верховного Суду України та в інших постановах №6-1252цс16 від 21.09.2016 р., №6-1047цс16 від 06.07.2016 р., №6-1412цс16 від 07.09.2016 р., №6-2096цс16 від 27.09.2016 р.

#3

Окрім кредитних відносин, широке висвітлення у практиці Великої Палати Верховного Суду отримала категорія страхових спорів. Згідно з Постановою від 04.07.2018 р. у справі №755/18006/15-ц, Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, сформульованого

Верховним Судом України у постанові від 23.12.2015 р. у справі №6-2587цс15, відповідно до якого страховик, який виплатив страхове відшкодування, має право самостійно обирати спосіб захисту свого порушеного права (зокрема, право вимоги до винної особи про стягнення коштів у розмірі виплаченого страховиком відшкодування).

Натомість Велика Палата вважає, що покладання обов'язку з відшкодування шкоди у межах страхового відшкодування на страхувальника, який уклав відповідний договір страхування і сплачує страхові платежі, суперечить меті інституту страхування цивільно-правової відповідальності. Уклавши договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, на випадок виникнення деліктного зобов'язання страховик бере на себе у межах суми страхового відшкодування виконання обов'язку страхувальника, який завдав шкоди. Тому страховик, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, згідно зі ст. 3 і 5 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», реалізує право вимоги, передбачене ст. 993 ЦК України та ст. 27 Закону України «Про страхування», шляхом звернення з позовом до страховика, в якого завдавач шкоди застрахував свою цивільно-правову відповідальність.

Таким чином, за договором майнового страхування (наприклад, «автокаско») страховик має право пред'явити регресну вимогу лише до страховика, який уклав договір обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів з винуватцем дорожньо-транспортної пригоди.

В іншій справі у сфері страхових відносин Велика Палата Верховного Суду постановою від 05.06.2018 р. у справі №910/7449/17 відступила від висновку Верховного Суду України у постанові від 15.04.2015 р. №3-49гс15.

У справі №3-49гс15 Верховний Суд України зробив правовий висновок про те, що положення пп. 37.1.4 п. 37.1 ст. 37 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» визначають можливість відмови страховика у виплаті страхового відшкодування страхувальнику у разі неподання заяви про страхове відшкодування впродовж установлених строків, однак не містять підстав для відмови у задоволенні вимоги страховика, який виплатив страхове відшкодування згідно з договором майнового страхування, до особи, відповідальної за завдані збитки, про відшкодування виплачених ним фактичних сум у межах, визначених договором ОСЦПВВНТЗ.

Водночас Велика Палата вважає, що закріплене в положеннях пп. 37.1.4 п. 37.1 ст. 37 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» право страховика за договором (полісом) ОСЦПВВНТЗ відмовити у здійсненні виплати страхового відшкодування у разі пропуску встановленого строку на звернення до нього із заявою про виплату страхового відшкодування не залежить від суб'єкта звернення з відповідною заявою, тобто підлягає застосуванню (в тому числі у випадку, коли з такою заявою звертається не безпосередньо потерпілий, а особа, яка здійснила відшкодування потерпілому завданого збитку внаслідок пошкодження належного йому транспортного засобу на підставі договору добровільного майнового страхування).

Отже, страховик за договором «автокаско» може втратити право на регрес у разі несвоєчасного подання заяви про виплату страхового відшкодування до страховика, який уклав договір обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів з винуватцем дорожньо-транспортної пригоди.

В іншій справі щодо порядку визначення строку позовної давності у страхових відносинах Велика Палата Верховного Суду підтримала правову позицію та не вважала за необхідне відступити від аналогічних висновків, викладених у постановах Верховного Суду України від 25.12.2013 р. у справі №6-112цс13, від 17.02.2016 р. у справі №6-2471цс15, від 18.05.2016 р. у справі №6-2809цс15.

Суть правової позиції Великої Палати в цій справі та в інших подібних справах Верховного Суду України зводиться до того, що позовна давність у спорах про стягнення коштів з особи, винної у скоєнні ДТП, на користь страхової компанії, яка виплатила страхове відшкодування потерпілій у ДТП особі в порядку ст. 993 ЦК України та ст. 27 Закону України «Про страхування» (в порядку суброгації), має обчислюватися з моменту ДТП, а не з моменту виплати страхового відшкодування.

Таким чином, Велика Палата підтримала підхід Верховного Суду України у подібних справах, який полягав у розмежуванні підстав визначення позовної давності у регресних зобов'язаннях, в яких право вимоги виникає з моменту виконання третьою особою обов'язку боржника, та зобов'язаннях суброгації, в яких деліктне зобов'язання не припиняється, а змінюється лише одна зі сторін такого зобов'язання – кредитор. Тобто заміна сторін у зобов'язанні не змінює порядку обчислення і перебігу позовної давності та обчислюється з дати виникнення зобов'язання (настання ДТП).

Видати негайно!

Внесено зміни до КПК щодо екстрадиції

Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Третього додаткового протоколу та Четвертого додаткового протоколу до Європейської конвенції про видачу правопорушників» (далі – *Закон*).

Зміни спрямовані на імплементацію в законодавство України положень Третього та Четвертого додаткових протоколів до Європейської конвенції про видачу правопорушників та удосконалення існуючої процедури екстрадиції з України правопорушників, які розшукуються компетентними органами іноземної держави для проведення розслідування у кримінальній справі або виконання вироку.

Родіон КОКОШ,
юрист EQUITY

EQUITY
attorneys at law

Законом внесено зміни до гл. 44 «Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція)», зокрема до ст. 575, 576, 581, 583-585, 589, 591, 593 та до ст. 208 «Затримання уповноваженою службовою особою» КПК України, а також викладено в новій редакції ст. 588 «Спрощений порядок видачі осіб з України».

Як було зазначено в пояснювальній записці до Закону, зміни спрямовані на імплементацію в законодавство України положень Третього та Четвертого додаткових протоколів до Європейської конвенції про видачу правопорушників та удосконалення існуючої процедури екстрадиції з України правопорушників, які розшукуються компетентними органами іноземної держави для проведення розслідування у кримінальній справі або виконання вироку.

З прийняттям Закону особі надано право просити про застосування щодо неї спрощеного порядку видачі одразу ж після затримання у зв'язку з перебуванням у міжнародному розшуку, не очікуючи надходження формального запиту про екстрадицію.

Внесені зміни до КПК України вдосконалюють організаційну та правову основу екстрадиції правопорушників з України, скорочують строки перебування вказаних осіб під вартою на території України, зменшують видатки на їх утримання.

Водночас Закон містить прогалини, які можуть ускладнити реалізацію новел кримінального процесуального закону. Зокрема, ч. 9 ст. 588 КПК України передбачено, що уповноважений (центральний) орган України відмовляє у видачі особи у спрощеному порядку, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що особа, стосовно якої розглядається питання про видачу (екстрадицію), є громадянином України, або видача зазначеної особи може суперечити інтересам національної безпеки України.

Законом не визначені критерії обґрунтованості вказаних підстав, що в майбутньому може призвести до безпідставної відмови уповноваженим центральними органом України у видачі правопорушника.

Відзначаючи конструктивні зміни, внесені до КПК України, на сьогодні залишаються невирішеними численні проблеми організаційного характеру процедури екстрадиції: відсутність належного фінансування, ненадання або несвоєчасне надання необхідних екстрадиційних документів під час досудового розслідування, їх невідповідне оформлення, відсутність договорів між Україною та деякими державами, що може відіграти визначальну роль у проведенні успішної екстрадиції правопорушників.

☑ Публікація матеріалів ☑ Надання коментарів ®
☑ Організація інтерв'ю ☑ Листування з редакцією
info@yur-gazeta.com (044) 364-83-85